

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд

за присъждане на образователна и научна степен “доктор”

в област на висше образование **8.** „Изкуства“,

професионално направление: **8.3.** „Музикално и танцово изкуство“

научна специалност: „Музикознание и музикално изкуство“

Тема:

МУЗИКАЛНИЯТ СЛУХ И МНОГОГЛАСЪТ: МЕТОДИ, ТЕОРИЯ И АКТУАЛНИ ПРАКТИКИ В СОЛФЕЖА

Докторант: **Кристина Константинова Стоянова**

Научен ръководител: **проф. д-р Ангелина Петрова**

Рецензент: **доц. д-р Милена Иванова Богданова** – преподавател в Академия за Музикално, Танцово и Изобразително Изкуство „Проф. Асен Диамандиев“.

Дисертационният труд на Кристина Стоянова е разработен в Национална Музикална Академия „Проф. Панчо Владигеров“ – София. Същият е обсъден и насочен за защита на разширено заседание на катедра „Теория на музиката“ към Теоретико-композиторски и диригентски факултет. Представеният дисертационен текст, авторефератът и публикуваните в подкрепа на теоретичната разработка шест научни публикации покриват Минималните национални изисквания.

Авторът на дисертацията притежава професионална квалификация „музикант-вокалист“, образователно-квалификационна степен бакалавър по „Звукорежисура, звуков и медиен дизайн“ и е магистър по специалност „Музикознание – профил солфедж“. Понастоящем Кристина Стоянова е преподавател по солфедж и теория на музикалните елементи в НМУ „Любомир Пипков“ и хоноруван преподавател по солфедж в НМА „Проф. Панчо Владигеров“.

Актуалност на проблематиката

В изложението на представения дисертационен труд в обект на внимание попада музикалното възприятие. То има водеща роля в изграждането на естетически възприятия и ценности, във формирането на емоционална съпричастност към смислово съдържание. Музикалното възприятие е психически процес на отражение на музикалните явления в центровете на слуха, благодарение на който музикалните явления се запечатват в съзнанието. Неговото добро качество е предпоставка за създаване и за последващо обогатяване на музикалнослуховите представи. И обратно – създадените музикалнослухови представи са предпоставка за по-добро качество

при следващо възприятие, тъй като те му служат за опора. Колкото по-богати и детайлизирани са музикалнослуховите представи, толкова процесът на възприемане е по-качествен.

Казаното аргументира актуалността на проблематиката на настоящия труд, посветен на музикалното възприятие в условията на полифоничен и хармоничен многоглас, както и на неговото професионализиране посредством *„методически и психологически стратегии“* [с. 1] за оптимизиране на музикалнослуховото обучение. В този контекст е важно да се уточни, че висока степен на актуалност внася разгледаната в труда *„палитра“ /селекция/ от методи, подбрани с оглед на тяхната ефективност, значимост и иновативност, посредством изпробването им на практическо ниво в педагогическата дейност по солфеж* [на авторката - бел. М. Б.], *както и с оглед на тяхната конкретна насоченост към проблемите, свързани с усвояването на музикалния език в условията на тоналността и с фокус /акцент/ върху многогласа.*“ [с. 16]

Структура на дисертационния труд

Дисертацията е в обем 484 стандартни страници и е структурирана в увод; пет глави с прилежащите им раздели и подраздели, заключение и списък с литература.

Броят на използваните източници е 115 (книги, статии и пособия). От тях 82 на кирилица и 33 на латиница.

Характеристики на съдържанието

Дисертационния труд е разгърнат широко в музикалнотеоретичен и психолого-педагогически план. Представени са конкретните дидактични аспекти на солфежната методика, залегнали в разработките *„на наши и чуждестранни теоретици, педагози и изследователи в областта на музикалнослуховото обучение и музикалната психология.“* [с. 471] На базата на подробно теоретично проучване и анализ, част от тях, както и представени авторски идеи са проектирани в реалната практика на солфежното обучение.

В **увода** са аргументирани мотивите за избора на темата, основани на продължително лично експериментално проучване на съвременната практика на обучението по солфеж. Обектът, предметът, целта и задачите очертават широкия профил на научното изследване, в което е направен опит за интеграция на музикалнотеоретичните аспекти с психолого-педагогическите измерения на проблема.

Глава I. Съдържанието на първа глава включва теоретичен обзор на работните понятия в дисертационния труд. Многопланово са проследени ключови понятия като

музикален слух, музикална памет, усет за многоглас и др. Предмет на разсъждение в психологически план е експерименталната дейност на американската изследователка Даяна Дойч, насочена към слуховото възприятие в условията на дихотично слушане.

Раздел 1.1. е посветен на видовете музикален слух според звуковисочинното възприятие. Въз основа на теоретични паралели между изводите в трудовете на Камен Попдимитров, Звезда Йонова и Даяна Дойч са изведени основни маркери, бележещи понятията абсолютен и релативен слух. Проучените специализирани източници, както и личния професионален опит позволяват на докторант Кристина Стоянова да направи анализ на двата вида слух, изхождайки от *„съвременната среда и съвременните музикални практики“* [с. 22] и да представи извод, че *„Всяко противопоставяне на абсолютен и релативен слух влиза в противоречие с природата на звука и води до едностранчивост в музикално-слуховото обучение.“* [с. 28].

В теоретичното проучване, в **раздел 2.1.**, се откроява проблема за категоризацията на музикалния слух според проявленията му. Предвид **предмета** на дисертационния труд – *„уменията за разпознаване и слухово възприятие при работа с многоглас“* [с. 16], тук по-детайлно са разгледани категориите хармоничен и полифоничен слух. Като цяло в този раздел, докторантката показва широка осведоменост и стремеж за всеобхватно изясняване не само на спецификата на тези основни категории музикален слух, но и на тяхната им взаимовръзка в процеса на развитие на усета за многоглас. Основавайки се на изводи от авторитетни изследвания, тя извежда логично, че тук *„хармоничният и полифоничният слух не бива да се разглеждат като две противоположни музикални категории“*, тъй като те равноправно *„стоят в основата, върху която стъпва многогласното музикалнослухово възприятие“* [с. 52]. Темата за взаимодействието между категориите музикален слух намира своето продължение в **раздел 3.1.**, като акцент е поставен върху приликите и разликите между полифоничния спрямо мелодичния и хармоничния слух. Аргументирайки важноста от наличие на развит усет за многогласие, докторантката посвещава съдържанието на **раздел 4.1.** на музикалната памет, посочвайки я за фундамент в развитието на многогласния слух. Изпълнявайки заявеното в заглавието на първа глава – *„същност и прояви на музикалния слух според музикалната психология“* – във фокуса на **раздел 5.1.** попадат музикалните способности и тяхната връзка с кинестетичната перцепция. В последния за тази глава **раздел 6.1.**, изключително подробно е преразказана експерименталната работа на психоложката Даяна Дойч в частта за музикалното възприятие при дихотоничното слушане. Считаю, че теоретичното проучване на психологическите аспекти на музикалния слух би било по-прецизно, ако докторантката беше разгледала, макар и

не толкова подробно, и други трудове в областта на музикалната психология, тясно свързани с процеса на музикалното възприятие.

Глава II. Тук изследователският интерес е фокусиран върху принципите на методиката и метастратегииите в процеса на преподаване на дисциплината солфеж. Авторката отдава дължимото на безспорния принос на музикалния методист Золтан Кодай. Тук държа да направя терминологично уточнение във връзка с използваното в заглавието на **раздел 2.1.1.**, а и не само, словосъчетание – „абсолютна солмизация“. Вярно е, че в хода на историята солфеж и солмизация, както и солфежирам и солмизирам са започнали да се употребяват като синоними и вследствие на тази синонимна употреба и до днес се използват словосъчетания като „относителна солмизация“, „абсолютна солмизация“ или „солфежиране на абсолютна основа“, но при съвременно дефиниране на понятията солфежирам и солмизирам е редно да се уточни, че дейността солфежиране следва да се отнася единствено и само до пеене на абсолютни тонови височини, назовавани с Гвидовите срички. Докато терминът солмизирам следва да се отнася към всеки метод, свързан с пеенето на мелодии чрез слогови названия на степените на някакъв звукоред.

Навлизайки в детайлите на системата за музикално обучение на Кодай, логично, във връзка с темата на труда, е изяснен предложеният в системата му, подход към многогласа. Разглеждайки насочеността му към многогласното слухово възприятие, докторант Кристина Стоянова посочва, че „*полифоничното възприятие на многогласа е основен слухов принцип в метода „Кодай“.* [с. 151] Добро впечатление прави опита на докторантката да изложи психологическите аспекти на учебната дейност „музикална диктовка“ в авторските концепции на проф. Марина Карасева – един от водещите учени в областта на съвременните музикални психотехники. Предмет на разсъждение в съдържанието на **раздел 3.1.** са и налагащите се нови принципи и подходи за възпитаване на музикалния слух във връзка с промяната на слуховото възприятие в условията на съвременната музика. В този контекст са изведени и аспектите, свързани със съвременния многоглас, предполагащ „*нов тип хармоничен слух, при който на преден план изпъква фоничната страна на вертикалните структури.*“ [с. 162] Откроява се стремеж на докторантката да представи и анализира голям брой методически трудове и най-важното да съпостави и „*оразличи*“ гледните точки на техните автори.

В контекста на темата на дисертационния труд, в **Глава III** изчерпателно са представени емблематични трудове и пособия на водещи музикални теоретици и педагози от близкото минало, представители на руската солфежна школа. В изложението определено проличава стремежа на докторантката да изтъкне както техните достойнства, акцентирайки върху предложените прийоми за развитие на

усета за многогласие, така и включените в тях методически насоки и форми на работа за осъществяване на основната солфежна дейност – музикална диктовка. В същата глава е отделено място на едно българско, систематично и методически подредено пособие от солфежни примери, представящи високото художествено ниво на граматиката на тоналната мажоро-минорна система - „Интонационни етюди, солфежи и диктовки из френската учебна литература”, чиито съставител е Асен Диамандиев. Описаните от докторант Кристина Стоянова две части с акцент върху поместените в тях двугласни, тригласни и четиригласни полифонични и хармонични слофежи от Ноел Галон, както и тригласни солфежи от различни автори из сборниците на Лемоан са част от българската дидактична литература по солфеж. В този смисъл намирам за по-логично този раздел да бъде част от следващата **Глава IV**, чието съдържание е посветено на съвременни и актуални концепции за развитие на усета за многоглас, залегнали в българската методика за музикално-слухово развитие. Във визираната глава с разбиране, издаващо професионална компетентност докторантката е избрала да представи концепциите на проф. Александър Текелиев, проф. Ангелина Петрова и доц. Светослав Карагенов, основавайки се на техни трудове и дидактични пособия в областта на музикалнослуховото обучение. След заявеното на с. 165 – „*Най-пълната форма за анализ на слушаното се явява записът на музиката – музикалната диктовка*“, въпреки забележката (в началото на глава IV) относно съдържанието на магистърската теза на докторантката и предвид подчертаното внимание към ролята на тази дейност в развитието на многогласното слушане, за мен място в тази глава трябваше да намери и българският теоретико-методически и практически курс за изучаването на музикална диктовка с автори Иван Пеев, Здравко Манолов и Светла Кръстева. Използваните, в отделните части на „Курс за изучаване на двугласна, тригласна и четиригласна диктовки“, конструктивни примери посочват „извървян път“ към живата музикална тъкан, а в съчетание с предложените откъси из музикалната литература, те завършват дидактическа идея, с която курсът за изучаване на музикална диктовка е оформен като поэтапно разгърната методика за възпитание на музикалния слух, в това число и усета за многоглас.

Съдържанието на последната **Глава V** е пряко отражение на професионалния педагогически опит на докторант Кристина Стоянова, който ѝ позволява да интерпретира резултатите от обстойното теоретично изследване и да предложи свой концептуален проект за формиране и развитие на многогласен слух в тонални условия. Посочвайки важната необходимост от интегративни връзки между музикално теоретичните дисциплини, в **раздел 1.1.** подробно са описани пресечните точки на солфежа с полифонията, хармонията, музикалния анализ, както и с

изучавания специален предмет. Представяйки солфежа като дисциплина, заемаща централно място в цикъла на музикално-теоретичните дисциплини, авторката заключава, че *„солфежът изгражда психологическа база за връзка с всички дисциплини, при които е необходим музикално слуховият фактор“*. [с. 346] В следващия **раздел 2.1.** е засегнат процеса за изграждане на умения за многогласно солфежиране. Авторката проследява възникването на дейността солфежиране в исторически аспект и нейната дидактиката в теоретичен аспект. За развитието на многогласен слух в **раздел 3.1.**, изложението е фокусирано върху необходимостта от психологически стратегии, необходими при записване на многогласна музика. Посочените по-нататък дидактични принципи и конкретни примери са показателни за авторската концепция, целяща *„изграждане /разработване/ на цялостна система от актуални методически стратегии в музикалнотруховото обучение, касаеща формиране, развитие и усъвършенстване на многогласен слух в тонални условия.“* [с. 474] Проведеният практически експеримент на базата на авторски конструктивни примери, както и изведените констатации и обобщения, основани върху допуснати от учениците грешки/пропуски, придават актуалност и подкрепят теоретичната разработка и го превръщат в мотив за продължение в изследването на феномена усет за многоглас. Последният, но не по значение, тематичен акцент в тази глава е авторски подход, касаещ дистанционното обучение по солфеж, описващ слухово обучение от разстояние чрез звукови файлове. *„Тази своеобразна аналитична работа със звукови файлове под формата на диктовки подтиква учащите на практика да осъществяват „самодиктовка“ в домашни условия, като формират у себе си качества като самостоятелност и аналитичност.“* [с. 456] В заключение – за мен най-съществен принос в тази глава е богатото онагледяване на предложената методична система с авторски конструктивни примери, предвидени за многогласно солфежиране или музикална диктовка.

Приноси на дисертационния труд. Препоръки

Наред с изтъкнатите в съдържателния анализ приносни моменти, може да се каже, че дисертацията на Кристина Стоянова е успешен резултат от продължителна изследователска работа в няколко посоки: музикална теория и история, музикално образование, по-конкретно солфежно обучение, дидактика на музикалнотруховото обучение и психология.

Изложението притежава стил, при който се наблюдава стремеж за изчерпателност и точност по отношение анализа на съдържанието в разгледаните научни трудове и дидактични пособия, както и на ключови понятия, изясняващи темата.


В препоръчителен план считам, че съдържанието на някои раздели би могло да се редуцира и олекоти с оглед по-стегната структура на изложението. Намирам за излишно включените в глава III и IV нотни примери на разглежданите дидактични пособия – това утежнява и без това прекомерно големия за докторска дисертация обем на труда. Имам препоръки по отношение начина на номериране на разделите и подразделите към всяка от главите, както и към избрания подход на цитиране.

Заклучение

Като цяло дисертационният труд на Кристина Стоянова издава авторско отношение, професионална компетентност и отговаря на изискванията на Закона за Развитието на Академичния Състав в Република България и на Правилника за прилагането му.

В този ред на мисли и въз основа на гореизложеното, предлагам на Уважаемото научно жури да присъди на Кристина Константинова Стоянова образователната и научна степен „Доктор“ по научната специалност „Музикознание и музикално изкуство“.

29. 11. 2021 г.
гр. Пловдив

Рецензент:

(доц. д-р Милена Богданова)